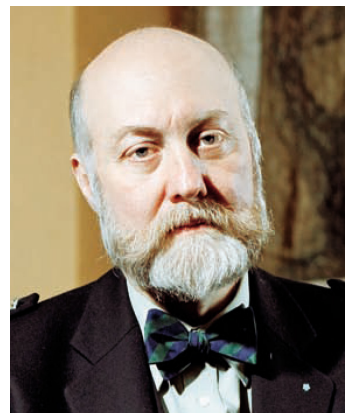

Critic și istoric de artă, doctor în științe istorice – specialitatea istorie modernă universală; asociat, profesor universitar la Universitatea Națională de Arte din București, Facultatea de Arte Plastice (FAP), Departamentul Imagine Dinamică și Fotografie, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, membru în Consiliul Internațional al Muzeelor (ICOM), membru în Comisia Națională a Muzeelor, membru în London Press Club, membru în European Society for the History of Photography, membru în Société Française de Photographie, directorul revistelor academice *Studii și Cercetări de Istoria Artei* și *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*. Domenii de specializare: istoria artei românești și universale, sec. XIX, etnografie și artă populară românească (icoane pe sticlă și pe lemn, recipiente pentru praf de pușcă, ceramică), etnografie extra-europeană (Africa, America de Nord), istoria costumului civil și military, istoria fotografiei și a cinematografului. Cărți publicate: *Balurile din secolul al XIX-lea* (București: Fundația „D'aleBucureștilor”, 1997), *Moda românească, 1790–1850. Între Stambul și Paris* (București: Ed. Maiko, 2001), *Modă și societate urbană în România modernă* (București: Ed. Paideia, 2006), *Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea* (București: Ed. Noi Media Print, 2008), *Regina Maria și America* (București: Ed. Noi Media Print, 2009) și multe altele.

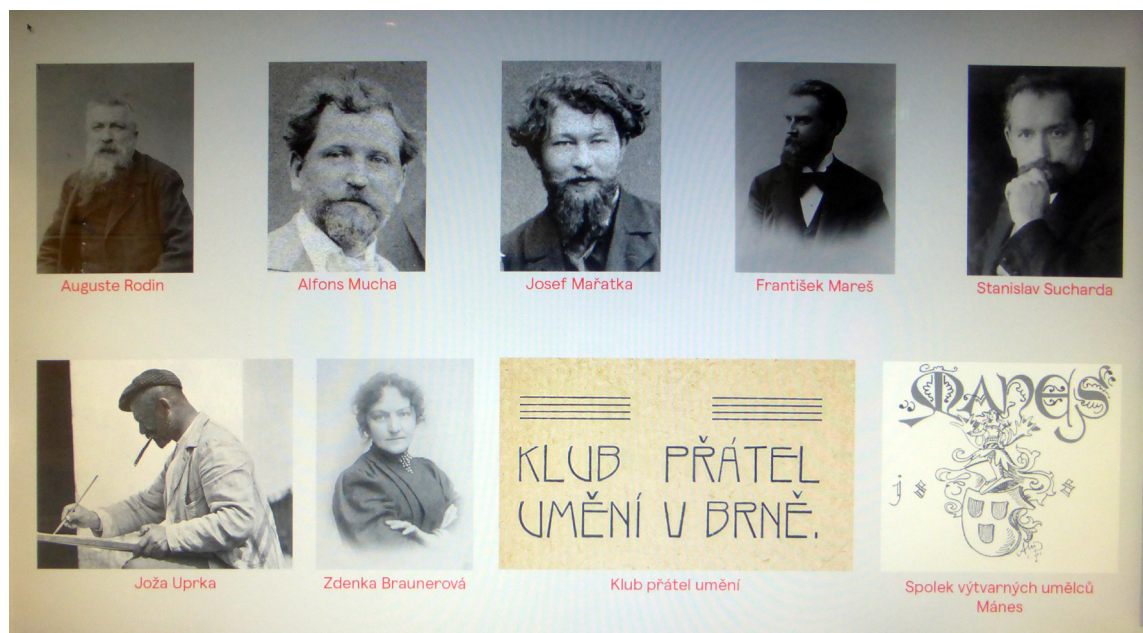
Adrian-Silvan IONESCU

RODIN ȘI PRIMENIREA ARTEI CEHE LA ÎNCEPUT DE SECOL XX

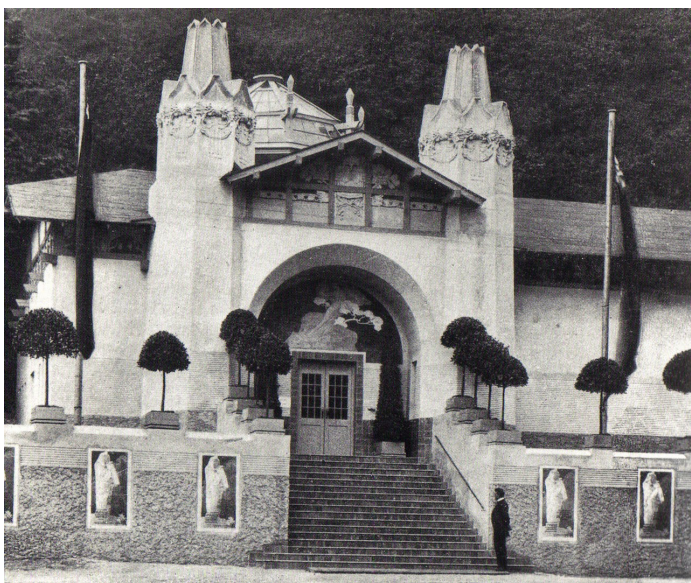
La Galeria Orașului Praga – Casa fotografiei (Galerie hlavního města Prahy, Dům fotografie), în centrul capitalei cehe, a fost organizată o foarte frumoasă și informativă expoziție dedicată vizitei și expoziției organizată marelui sculptor Auguste Rodin în acest oraș: *Pražská Pallas a Moravská Hellas. 1902: Auguste Rodin v Praze a na Moravě/ Prague Pallas & Moravian Hellas. 1902: Auguste Rodin in Prague and Moravia* (25 octombrie 2022 – 29 ianuarie 2023). Pentru o

metropolă ca Praga, acesta a fost marele eveniment al începutului de secol XX, care i-a statuat poziția de însemnat centru cultural european, detașându-se de impermeabilitatea și exclusivismul german al capitalei Imperiului Austro-Ungar, Viena.

Și pentru Rodin acesta a fost un important eveniment, pentru că i se organiza prima mare expoziție în afara Franței. Iar primirea care i-a fost făcută a fost ca aceea a unui rege.

Artiștii cehi care l-au întâmpinat pe Rodin la Praga.

Rudolf Bruner-Dvořák, *Pavilionul de expoziții al Asociației de Arte Frumoase Mánes cu afișele expoziției Rodin, 1902*, Arhiva Galeriei Naționale, Praga.

Rudolf Bruner-Dvořák, *Vernisajul expoziției Rodin în Pavilionul Asociației de Arte Frumoase Mánes, 10 mai 1902*, Arhiva Galeriei Naționale, Praga.

Prezentarea a lăsat urme palpabile și a îmbogățit patrimoniul local cu o capodoperă, *Vârsta de bronz*, achiziționată de municipalitate.

Asociația de Arte Frumoase Mánes a făcut invitația și a pregătit expoziția cu trei luni înaintea deschiderii. Dar artistul a trimis lucrările mult mai devreme decât se așteptau gazdele așa că au trebuit depozitate o vreme. Pentru că niciun spațiu de expunere nu era potrivit sau disponibil pentru așa o manifestare, Asociația a decis să construiască un pavilion special în Grădina Kinsky. Arhitectul Jan Kotěra (1871–

1921) a elaborat proiectul și clădirea a fost ridicată în doar trei săptămâni. Deși fusese gândit ca o construcție temporară, pavilionul a găzduit multe alte expoziții după aceea, până la Marele Război când, aflată într-o avansată stare de degradare, a fost demolată.

În 1901, periodicul *Volné směry* publicase un articol extins despre Rodin, explicându-i opera și descriindu-i personalitatea proteică spre a pregăti amatorii de artă pentru evenimentul programat anul următor. Expoziția Rodin – compusă din 89 de opere de artă, atât sculpturi

Vladimir Županský, *Afișul expoziției Rodin, 1902, litografie colorată, Muzeul de Arte Decorative, Praga.*

cât și desene – a fost deschisă pe 10 mai 1902 și a ținut până pe 15 iulie. A fost însoțită de un catalog de 82 de pagini, bogat ilustrat, și cu texte semnate de poetul, criticul literar și esteticianul František Xaver Šalda (1867–1937) și de sculptorul Stanislav Sucharda (1866–1916), care era președintele Asociației Mánes. Afișul expoziției,

ce reprezenta celebra sculptură în care Rodin îl modelase pe Honoré de Balzac, a fost realizat, în tehnica litografiei colorate, de Vladimir Županský. Deși figura pe afiș, monumentul lui Balzac nu s-a aflat în selecția de lucrări pentru expoziție. Evenimentul a atras un foarte numeros public, circa 14.000 de vizitatori.

Vizita maestrului la Praga a avut loc ulterior vernisajului, într-un interval destul de scurt, de la 28 mai la 1 iunie urmată, apoi, de o excursie prin țară de încă două zile și jumătate. Rodin, care nu avea idee de Praga sau de Cehia, fusese persuadat să accepte această expoziție, ca și voiajul, de importantul și complexul plastician Art Nouvea, Alfons (sau Alphonse) Mucha, care s-a și aflat în compania sa pe toată perioada vizitei. Marele sculptor a fost flatat de primirea fastuoasă ce i-a fost făcută, de banchetele și recepțiile în cinstea sa, dar l-a obosit programul oficial prea încărcat și l-au plictisit discursurile prea lungi ale notabilităților, rostite într-o franceză aproximativă. Nu era de mirare că aceste alocuțiuni dovedeau carențe de pronunție dat fiind că germana era limba curentă a elitelor cehe, și nu franceza. Dar, om sensibil la atracțiile sexului frumos, maestrul a fost entuziasmat de grațiosul interes ce i l-au arătat diferite frumuseți locale din protipendadă, care l-au asaltat cu atențiile lor. Obișnuit cu munca grea a sculptorului ce modelează lutul și cioplește marmura,

Rudolf Bruner-Dvořák, *Rodin părăsind Primnăria Veche, Muzeul Morav, Brno.*

artistul nu dădea prea mare importanță ținutei și nu se simțea în largul său în haine de gală. Dar, pentru evenimente, pentru primirea oficială de primarul orașului și pentru banchete, a trebuit să poarte redingotă și țilindru. Mai puțin formal, sau mai modern decât ilustrul său oaspete, Mucha nu arborase redingota și nici țilindrul lucios, ci un smoking cu revere late, de mătase, o vestă gri și o pălărie moale, homburg.

Deși măgulit de onorurile primite, Rodin a început să fie copleșit și stânjenit de atâtea atenții. Într-o seară, când se retrăsese la odihnă, a auzit oarece larmă pe stradă și, deși în cămașă de noapte, a deschisă fereastra să vadă ce se petrece afară. Atunci, de sub geamul său au izbucnit urale entuziaste „Vive Rodin! Vive le France!” care, pur și simplu, l-au speriat pe artist care s-a retras din cadru. Nu mai putea fi vorba să se culce, fiindcă uralele au continuat mult timp creându-i o explicabilă stare de surescitare. Din acel moment nu s-a mai apropiat de fereste ori ce ar fi auzit că se petrece pe stradă...

Gazdele pregătiseră un program foarte stufoș pentru că voiau să-și cinstească și, în același timp, să își impresioneze oaspetele de vază cu istoria și bogăția Pragăi de Aur: tur de oraș, vizite la expoziții, la muzee, un spectacol la Teatrul Național, recepții și dineuri de gală. Unele dintre evenimente au trebuit anulate din cauza oboselii manifestate de artist, care nu mai era tânăr, având, totuși, etatea de 62 de ani.

Aprecierile celor care l-au conșcut și i-au fost în preajmă dovedesc amploarea sentimentelor ce le suscitase vizita acestui maestru al artei moderne. Criticul de artă Richard Muther (1860–1909) nota: „Și când stătea lângă mine, și priveam în jos de pe Petřin, seara târziu, văzând Praga sclipind de luminile strălucitoare, nu m-am putut descotosori de gândul că Moise al lui Michelangelo a revenit la viață, că spiritul său este prezent, creând acele opere care-i fuseseră cândva refuzate creatorului lor” (cf. Richard Muther, *Rodin v Praze*, 1902). Într-o scrisoare către familie, pictorul Miloš Jiránek își exprima, la superlativ, prețuirea pentru acest colos al creației plastice comparându-l cu un colos al orizontului politic internațional: „Este

greu să-ți ofer o idee de ceea ce înseamnă un asemenea Rodin în arta de azi – poate ceva asemănător cu Bismarck în politică.”

După onorurile ce-i fuseseră oferite în Praga, gazdele au organizat o excursie de două zile și jumătate în Moravia, spre a-i arăta frumusețile țării lor. Au vizitat stâncile de la Macocha, pentru atmosfera romantică pe care o conțineau. Apoi au participat la festivalul folcloric de la Hroznová Lhota, unde costume tradiționale au defilat prin fața lui Rodin, iar ansambluri muzicale au interpretat vechi melodii morave și s-au încins jocuri înfocate. Chiar sculptorul, stimulat de ritmul alert al acelor melodii, a simțit nevoia să danseze, iar fotograficul care a documentat întreaga vizită l-a imortalizat cum făcea câțiva pași ținându-se de marginea sacoului ca de aceea a unei fuste. Alfons Mucha venise cu câteva zile mai înainte în zonă pentru a se asigura că totul era pregătit cum se cuvenea și avea ce-i arăta distinsului oaspete. S-a făcut o oprire și la Hodonin, orașel în plină dezvoltare, cu locuitori bogați, germani și evrei, care nu se simțeau prea cehi. De aceea, acolo fusese organizată, în 1892, o expoziție de artă, industrie și etnografie care devenise tradiție anuală. Plasticienii cehi și slovaci au contribuit esențial la familiarizarea publicului local cu arta practică de ei. Expoziția de Artă Slovacă fusese în acel an prelungită cu aproape 10 zile, tocmai pentru a putea fi vizitată de Rodin. Chiar dacă vizita a fost destul de scurtă, sculptorul s-a pronunțat în termeni apreciativi la adresa expozanților. Un periodic preciza: „Maestrul Mucha i s-a adresat lui Rodin în franceză explicându-i importanța expoziției slovace la fel ca și prezența sa acolo.” (cf. *Hlas*, 8 iunie 1902). De altfel, Mucha fusese unul dintre promotorii invitării lui Rodin la Praga și se aflase totdeauna în preajma sa pentru a-i da lămuriri, a-i face un ghidaj competent și a-i sluji de translator în conversația cu oficialitățile ce nu stăpâneau limba franceză.

Călătoria a durat între 1 și 3 iunie și a reprezentat un turneu glorios pentru Rodin, în care gazdele și-au dat întreaga silință pentru a-l distra, a-l informa și a-l măguli. Doamne din înalta societate pragheză, cu puternice sentimente

Rudolf Bruner-Dvořák, *Rodin dansând la Hroznová Lhota*, 2 iunie 1902, Arhiva Galeriei Naționale, Praga.

patriotice, se gătiseră în port tradițional pentru a-l întâmpina pe artist și a-i expune frumsețea vechilor costume țărănești. Pictorița Zdenka Braunerová (1858–1934), provenind dintr-o familie foarte bogată și mare admiratoare a Franței, unde petrecuse mult timp și studiasse la Academia Colarossi, dar și o dedicată păstrătoare a tradițiilor folclorice ale țării natale – fiind o bună cunoscătoare a dansurilor și cântecelor populare pe care le interpreta admirabil – l-a întâmpinat pe maestrul Rodin îmbrăcată în costum specific pentru Hroznová Lhota. Peste câțiva ani, în 1909, va deveni prietena scriitorului și diplomatului Paul Claudel, aflat atunci la Praga, în calitate de consul al țării sale.

Pe parcursul întregii șederi a maestrului francez, celebrul fotograf praghez Rudolf Bruner-Dvořák (1864–1921) – care deținea onorantul titlu de fotograf al arhiducelui Franz Ferdinand – s-a aflat, constant, în preajma artistului și a suitei sale numeroase și elegante, pentru a luat cât mai multe imagini epocale ale acestei vizite de excepție. Aparatele fotografice se perfecționaseră, clișeele erau mult mai sensibile și puteau fi surprinse instantanee așa că

multe dintre fotografiile sunt luate din viteza trăsurii, de la ieșirea din primărie, salutând publicul adunat în număr mare spre a-l vedea pe eroul zilei, conversând cu gazdele sau plimbându-se în compania lui Mucha.

Vizita și expoziția lui Auguste Rodin a avut un mare impact în epocă pentru cultura vizuală cehă. Mulți dintre plasticienii cehi au fost încurajați să depășească academismul de factură germană care domina creația artistică locală și să urmeze pașii distinsului oaspete. Pe lângă mulțimea de fotografii și relatări de presă, în expoziția de la Casa Fotografiei erau prezentate și câteva piese tridimensionale datorate eboșoarului unor importanți sculptori locali care aveau să progreseze sub influența rodiniană. Așa este o schiță de portret a lui Ladislav Šaloun pentru monumentul lui *Jan Hus* (1906–1910), sau *Antonin Dvořák ascultând*, de un elev al lui Rodin, Josef Mařatka (1874–1937), sau o schiță din 1909 a lui Stanislav Sucharda, pentru una dintre creaturile demonice, înaripate, de la baza *Memorialului lui František Palacký*. Probabil, Sucharda a urmat cel mai îndeaproape lecția lui Rodin în impozantul monument ridicat istoricului și omului politic ceh Palacký (1798–1876), considerat „părintele națiunii” pentru lupta dusă pentru independența țării sale și păstrarea specificului național în cultură și arte. Monumentul aflat în Piața Palacký din Praga și realizat între 1898 și 1912, combină, în chip inspirat, piatra cu bronzul. Reprezentarea istoricului, cioplită în piatră, este destul de convențională, rigidă și amorfă precum o efigie de rege egiptean, dar complexitatea figurilor alegorice din jur, turnate în bronz, animă în chip strălucit compoziția: trupuri contorsionate, gestică pluriaxială, dezlănțuită, observată în plină mișcare, ca o desfășurare de cadre cinematografice, dramatism și expresivitate a chipurilor încrâncenate sau glorios apoteotice și simbolismul manifest al întregului fac din acest memorial una dintre lucrările de referință nu numai pentru statuara cehă ci și pentru cea mondială.

În sălile de la etaj, unde era prezentată excursia făcută în Moravia, erau expuse, pe manechine, câteva costume țărănești de genul celor

Stanislav Sucharda, *Monumentul lui Frantisek Palacky*, 1898–1912, (detaliu), foto ASI, 7.03.2020.

purtate la festivalul de la Hroznová Lhota, iar pe pereți erau picturi cu subiecte similare date de penelului lui Joža Uprka (1861–1940), un promotor al tradițiilor naționale care și-a dedicat cariera documentării mediului rural al țării sale. Uprka locuia chiar în acea localitate, iar casa lui era deschisă tuturor iubitorilor popoului și străvechii culturi cehe, poeți, jurnaliști sau confrăți de penel. Nuanțe vii, strălucitoare, profunzime de roșu specific straielor sătenilor și includerea figurilor într-un peisaj campestru, cu dominantă de verde crud, caracterizau lucrările sale.

Vizita lui Rodin a avut și un substrat politic prin care *intelighenția* cehă a dorit să-și demonstreze atașamentul pentru valorile culturale ale Franței, fapt ce marca o secesiune față de mișcarea oficială imperială austriacă. Nu este de mirare că stilul Art Nouveau adoptat, cu entuziasm de arhitecții și decoratorii cehi, nu este acela al Secession-ului vienez creat de Otto Wagner, Joseph Maria Olbrich, Josef Hoffmann, Coloman Moser sau Gustav Klimt ci acela al franco-belgienilor Hector Guimard, Victor Horta, Louis Majorelle și, evident, al celui mai francez dintre ei, cehul Alfons Mucha. După memorabila expoziție și contactul cu opera rodiniană, au fost edificate și decorate, sub influența aerului proaspăt adus de arta sa, câteva clădiri iconice pentru Praga și pentru Cehia precum Obecni Dům sau Casa Municipală,

mândrie a praghezilor, constuită între 1905 și 1911, după proiectul arhitecților Antonín Balšánek și Osvald Polívka, și ornamentată cu picturi sau sculpturi de cei mai importanți artiști locali, inclusiv Mucha. De menționat sculpturile alegorice monumentale ale lui Ladislav Šaloun reprezentând *Degradarea popoului* și *Reînvierea popoului*, plasate de-o parte și de alta a frontonului central al fațadei. Apoi Gara principală proiectată de Josef Fanta (1909) și, tot de el, Monumentul Păcii (Mohyla Miru) de la Prace (fostul Prazen), pe platoul unde s-a dat bătălia finală care a decis victoria copleșitoare de la Austerlitz a lui Napoleon în 1805. Acest monument a fost ridicat, în intervalul 1910–1912, în memoria eroilor, indiferent de naționalitate (francezi, ruși, austrieci), ale căror oseminte dorm, înfrățite, în cripta de sub el.

Expoziția *Prague Pallas & Moravian Hellas. 1902: Auguste Rodin in Prague and Moravia*, de la Casa Fotografiei a fost rodul colaborării dintre Galeria Orașului Praga, Muzeul Morav din Brno și Galeria de Arte Frumoase din Hodonin și a avut drept curatori un însemnat grup de cercetători ai acestui generos subiect: Hana Dvořáková, Magdalena Juříková, Helena Musilová și Vit Vlnas. A fost publicat un substanțial volum, cu același titlu, exclusiv în limba cehă.

Prin prezența sa, fie ea chiar atât de scurtă în Praga și în Moravia, Rodin a produs o revoluție în expresia plastică a artiștilor cehi.